



УДК 336.1:363.3 (045)

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-1\(15\)-25-37](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-1(15)-25-37)

Дем'янишина Олеся Андріївна кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, 20300, тел.: (067) 954-92-21, <https://orcid.org/0000-0001-9820-8878>

Гвоздєй Наталія Іванівна кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, 20300, тел.: (067) 918-59-37, <https://orcid.org/0000-0002-7251-7696>

Ареп'єва Олена Вікторівна викладач кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, 20300, тел.: (093) 744-55-29, <https://orcid.org/0000-0003-4744-930X>

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ

Анотація. У статті розглянуто механізм фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню, виділені проблемні аспекти формування фінансових ресурсів для потреб фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню. Одним з головних проблемних аспектів є те, що поняття «соціальна допомога» ототожнюється з поняттями «соціальний захист» та «соціальне забезпечення». Однак це некоректно, оскільки соціальна допомога не є інструментом соціальних гарантій населенню. Наслідком цього є невизначеність щодо джерел фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню.

В статті крім означеної проблеми зроблено акцент на джерелах фінансування соціальної допомоги населенню, вдосконаленню управління процесом цільових накопичень фінансових ресурсів для надання соціальної допомоги.

В статті зроблено особливий акцент на низькому рівні консолідації та використання фінансових ресурсів для фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню. Не визначені критерії ефективності використання джерел фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню. Використання таких критеріїв може забезпечити вибір найбільш ефективних джерел та напрямків накопичення фінансових ресурсів. Існуючі соціальні програми не сфокусовані на проблемах соціальної допомоги, вони спрямовані





на виконання завдань в сфері соціального страхування. В статті пропонується створити такі програми на сучасній методологічній основі.

Процес залучення недержавних джерел фінансування для потреб соціальної допомоги населенню на сьогодні не має належного регулювання з боку держави. Тому в статті пропонується забезпечити чітке регулювання цього процесу. Адже використання недержавних джерел фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню показало високу ефективність в умовах війни російської федерації проти України. Пропонується узагальнити наявний досвід в цій сфері та використовувати його в повоєнний період.

Визначено напрямки за якими механізм фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню слід реформувати для його адаптації до стандартів формування фінансових ресурсів для потреб фінансування соціальної допомоги в країнах ЄС.

Ключові слова: фінансове забезпечення, соціальна допомога, соціальний захист, соціальне забезпечення, соціальні гарантії, соціальні стандарти, трансферти.

Demianyshyna Olesia Andriivna PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor department of Finance, Accounting and Economic Security, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Sadova St., 2, Uman, 20300, tel.: (067) 954-92-21, <https://orcid.org/0000-0001-9820-8878>

Gvozdej Nataliia Ivanivna PhD in Economics, Associate Professor, Head of Department of Finance, Accounting and Economic Security, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Sadova St., 2, Uman, 20300, tel.: (067) 918-59-37, <https://orcid.org/0000-0002-7251-7696>

Arepieva Olena Viktorivna Lecturer of the Department of finance, accounting and economic security, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, Ukraine, Sadova St., 2, Uman, 20300, tel.: (093) 744-55-29, <https://orcid.org/0000-0003-4744-930X>

PROBLEM ASPECTS OF FINANCIAL PROVISION OF SOCIAL ASSISTANCE FOR THE POPULATION

Abstract. The article explores the mechanism of financial provision of social assistance for the population, highlights problematic aspects of the formation of financial resources for the needs of financial provision of social assistance for the population. One of the main problematic aspects is that the concept of "social assistance" is identified with the concepts of "social protection" and "social security". However, this is incorrect, since social assistance is not an instrument of social guarantees for the population. The consequence of this is the uncertainty





regarding the sources of financial provision of social assistance for the population. In addition to the stated problem, the article emphasizes the sources of financing social assistance for the population, improving the management of the process of targeted accumulation of financial resources for the provision of social assistance. The article places special emphasis on the low level of consolidation and use of financial resources for the financial provision of social assistance to the population. Criteria for the effectiveness of the use of sources of financial support for social assistance to the population have not been determined. The use of such criteria can ensure the selection of the most effective sources and directions for the accumulation of financial resources. Existing social programs are not focused on the problems of social assistance, they are aimed at fulfilling tasks in the field of social insurance. The article proposes to create such programs on a modern methodological basis. The process of attracting non-state sources of funding for the needs of social assistance to the population is currently not properly regulated by the state. Therefore, the article proposed to ensure clear regulation of this process. After all, the use of non-state sources of financial support for social assistance to the population showed high efficiency in the conditions of the war of the Russian Federation against Ukraine. It is proposed to generalize the existing experience in this area and use it in the post-war period.

The directions in which the mechanism of financial provision of social assistance for the population should be reformed in order to adapt it to the standards of formation of financial resources for the needs of financing social assistance in EU countries are determined.

Keywords: financial support, social assistance, social protection, social security, social guarantees, social standards, transfers.

Постановка проблеми. Система фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню в Україні задовольняє мінімальні потреби суспільства, однак ефективність цієї системи далека від потенційних можливостей. Дана проблема має свій прояв як в науковому так і в практичному аспектах. В науковому сенсі в даній сфері належно не опрацьовані такі питання: місце соціальної допомоги в загальній системі соціального захисту та соціального забезпечення; за визначенням більшості дослідників управління процесом фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню неефективне, тобто немає чіткої системи планування, використання коштів, моніторингу та контролю; немає належного впливу держави на розвиток недержавних джерел та ініціатив в сфері фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню. Не мають наукового обґрунтування процеси в сфері фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню умовах воєнного стану, хоча, з іншого боку, для цього потрібен певний час для аналітичного опрацювання фактичної інформації.

В практичному сенсі низький рівень ефективності функціонування



системи фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню має свій прояв в несвоєчасному наданні цієї допомоги, в порушенні принципів адресності, в нестачі фінансових ресурсів для надання допомоги, в дублюванні функцій державних та недержавних інституцій, в недостатньому забезпеченні соціальною допомогою значної кількості громадян які її потребують.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблематики фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню перебуває в сфері наукових інтересів багатьох вчених, а саме: В. Андрущенко, В. Геєця, В. Дем'янишина, О. Кириленка, І. Луніна, В. Тропіна, Н. Шаманської та ін. Разом з тим, питання визначення найбільш гострих та актуальних питань в сфері формування необхідних фондів для фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню та шляхів їх вирішення не мають належної уваги в публікаціях науковців.

Мета статті. Мета статті полягає в тому, що невизначеність щодо джерел формування цільових фондів фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню, в межах загальної системи соціального забезпечення, обумовила потребу в ідентифікації проблемних аспектів, які обмежують можливості по вдосконаленню механізму фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню.

Виклад основного матеріалу. Соціальну допомогу населенню визначають як систему заходів, що має на меті покращення матеріального стану окремих соціальних прошарків населення шляхом виконання соціальних програм та забезпечення діяльності мережі соціальних закладів. Соціальна допомога надається малозабезпеченим верствам населення на підставі верифікації їх доходів та наявних засобів до існування і може надаватись в грошовій або натуральній формах. Джерелом фінансування соціальної допомоги є державний та місцеві бюджети, міжнародна допомога а також цільові надходження від добровільних пожертвувань [1, с. 214].

Таке визначення змісту поняття «соціальної допомоги», що використовується більшістю дослідників та практиків, є надто загальним і не дозволяє чітко ідентифікувати її зміст, і, відповідно, як наслідок, джерела її фінансування. Адже дане визначення апріорі передбачає, що соціальна допомога фінансується та надається в межах системи соціального захисту громадян на підставі конституційних положень та законодавства щодо соціальних гарантій. Однак логіка, як фінансування так і надання соціальної допомоги населенню, свідчить про те, що соціальна допомога є складовою соціального забезпечення але аж ніяк не соціального захисту і надається не як гарантія а як наслідок соціальних ризиків, які виникли щодо тієї чи іншої особи.

Форми надання соціальної допомоги певною мірою впливають на форми та методи використання джерел її фінансування. Соціальна допомога населенню надається у вигляді дотацій, соціальних виплат, пільг для



визначених категорій населення і у визначених випадках. Її практична реалізація здійснюється шляхом фінансування відповідних соціальних програм та діяльності мережі соціальних служб. Соціальна допомога не гарантується, як зазначалось, а надається громадянину індивідуально у випадку виникнення в нього скрутного економічного становища з незалежних від нього об'єктивних причин і на підставі його звернення до державних соціальних служб, до недержавних благодійних організацій або до міжнародних організацій, які мають на меті надання такої допомоги.

Допомога надається в обсязі, який передбачає можливості по подоланню економічних проблем, які стали підставою для звернення по допомогу. Відповідно, суб'єктом фінансування соціальної допомоги населенню є держава (державний та місцеві бюджети), недержавні благодійні організації та міжнародні благодійні організації, меценати.

Соціальна допомога реалізується в межах системи соціального захисту та соціального забезпечення. Можна дискутувати, до якої з наведених категорій категорія «соціальна допомога» має більше відношення. В даному сенсі безпредметною є дискусія вчених щодо співвідношення категорій «соціальний захист» та «соціальне забезпечення». Існує дві полярні точки зору. Одна полягає в тому що ці категорії різні за змістом і відображають відмінні суспільні явища що пов'язані між собою як частина і ціле. Тобто мається на увазі, що соціальне забезпечення є явищем, що існує в межах більш широкого поняття «соціальний захист» [2, с. 4 – 5]. Інша точка зору полягає в тому, що ці поняття є тотожними.

В загальному, дослідниками процес фінансування визначається двоєко. З одного боку фінансування – це забезпечення грошовими засобами, фінансовими ресурсами. З іншого боку фінансування трактується як процес виділення грошових засобів, фінансових ресурсів на визначені потреби. Щодо джерел фінансування також є два трактування. Перше – це самі суб'єкти економічної діяльності які надають ці ресурси (платники податків, меценати). Відповідно до другого трактування джерела фінансування поділяють на внутрішні – прибуток, амортизаційні відрахування та на зовнішні – кредити, позики).

За різними ознаками джерела фінансування соціального забезпечення класифікують наступним чином:

- 1) за рівнем управління (загальнодержавні та місцеві);
- 2) за формою фінансування (бюджетні та позабюджетні);
- 3) за періодом функціонування (постійні та тимчасові);
- 4) за формою власності (державні та недержавні).

Усі джерела фінансування соціального забезпечення мають такі спільні ознаки:

- соціальна справедливість; цільовий характер (бюджетна система України ґрунтується на принципі цільового використання бюджетних





коштів [3]);

- плановість;
- правове регулювання формування і використання коштів.

Обсяги фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню базуються на соціальних стандартах, основою яких в свою чергу є соціальні гарантії.

Згідно із Законом України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», який набрав чинності з 07.11.2000 року, «... державні соціальні стандарти – це встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій; державні соціальні гарантії – встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму» [4].

В країнах ЄС визначені такі основні цілі системи соціального захисту:

- боротьба з бідністю; покращення доступу громадян до системи державних послуг, таких як охорона здоров'я, освіта та харчування та ін.;
- підвищення продуктивності праці на виробництві;
- вирівнювання рівня доходів різних верств населення;
- зменшення впливу різного роду соціальних ризиків шляхом створення відповідних компенсаційних механізмів;
- забезпечення соціальної справедливості.

З наведеного переліку цілей, на наш погляд, змісту діяльності держави щодо соціальної допомоги населенню прямо відповідає лише п'ята ціль, адже соціальна допомога не є постійним зобов'язанням щодо соціального захисту громадянина, а надається лише у випадках виникнення відповідних ризиків.

Система соціального захисту населення в Україні складається з соціального страхування, соціальної допомоги (трансфертів) та соціальних гарантій. Тобто, соціальна допомога надається поза системою соціального страхування, не гарантується і є окремим процесом в загальній системі соціального захисту. Таке розуміння змісту соціальної допомоги, на наш погляд, чітко пояснює реалії процесу надання соціальної допомоги і, відповідно, вносить конкретику в процес формування необхідних ресурсів для фінансового забезпечення соціальної допомоги.

Бюджетні джерела відіграють основну роль в фінансуванні соціального забезпечення. До позабюджетних джерел фінансування соціального забезпечення відносяться цільові позабюджетні фонди, кошти суб'єктів господарювання, некомерційних організацій.

До державних цільових позабюджетних фондів соціальної сфери належать Пенсійний фонд України та Фонд соціального страхування України.



З 1 грудня 2022 року, на основі змін законодавства у вересні 2022 року, Фонд соціального страхування України об'єднаний з Пенсійним фондом України, який став єдиним цільовим державним позабюджетним фондом соціальної сфери, що знизило рівень бюрократизму в роботі соціальних служб країни.

Процес фінансування системи соціального захисту реалізується, у відповідності до положень статей 87 – 91 Бюджетного кодексу України за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, які в свою чергою наповнюються головною мірою за рахунок відповідних податкових надходжень. Основна частина видатків з бюджетів відповідних рівнів спрямовується на фінансове забезпечення соціального захисту, в тому числі на надання соціальної допомоги [5, с. 34].

Проблема дефіциту фінансових ресурсів для задоволення соціальних потреб супроводжується проблемами раціонального використання наявних фінансових ресурсів. В загальному дана проблема визначається нами як неефективна система управління накопиченням та використанням фінансових ресурсів для задоволення потреб соціального захисту.

Є значна сукупність соціальних програм, які покликані виконувати завдання управління фінансуванням соціального забезпечення, однак спостерігаються такі проблеми їх застосування: неузгодженість між окремими програмами; відсутність зрозумілої їх сегментації на програми соціального страхування, соціальної допомоги і соціальних гарантій; не використовуються сучасні методики, прийняті в країнах ЄС розробки, виконання та оцінки програм; недостатня узгодженість та системність у взаємозв'язку державних та регіональних програм, міжбюджетних відносин щодо відповідних фінансових ресурсів; відсутність логіки зв'язку між накопиченням та використанням фінансових ресурсів для потреб соціального забезпечення.

Дослідники проблемних аспектів фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню з допомогою існуючих соціальних програм акцентують свою увагу на таких недоліках соціальних програм, а саме:

- 1) відсутність планових розрахунків з формування цільових фондів для надання соціальної допомоги;
- 2) визначення чітких критеріїв та опису тих результатів які мають бути досягнуті в результаті реалізації програм;
- 3) недостатнє бюджетне фінансування та відсутність централізованого контролю за наявним фінансуванням;
- 4) відсутність відповідальності виконавців програм у випадку їх невиконання або неякісного виконання;
- 5) відсутність залучення громадськості, експертів та недержавних організацій до процесу планування та визначення пріоритетів програм;
- 6) відсутність системи оцінки результатів програм та критеріїв ефективності виконання програм [6, с. 104].

Такий стан як наслідок має недостатнє використання потенційних





можливостей соціальних програм як інструменту фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню.

Разом з тим, слід відзначити, що за роки незалежності в Україні сформувалась розгалужена інституційна система фінансування соціального захисту населення. Біля 80% сімей отримують соціальні виплати, різні види соціальної допомоги за рахунок коштів бюджетів різних рівнів, недержавних соціальних фондів, коштів підприємств, організацій тощо [7, с. 21].

У зв'язку із реформою децентралізації змінилися підходи щодо реалізації мешканцями територіальних громад права на соціальний захист.

З 01 липня 2021 року запроваджено єдиний механізм прийняття територіальними громадами від громадян всіх заяв та документів для призначення будь-яких соціальних допомог, пільг, субсидій компенсацій, тощо.

Політика уряду спрямована на те, щоб видатки на соціальне забезпечення залишались пріоритетним напрямом фінансування з державного та місцевих бюджетів. За період 2016 – 2020 років видатки на потреби соціального забезпечення складають біля ¼ усіх видатків Зведеного бюджету України (табл. 1).

За період 2016 – 2021 років спостерігається постійне збільшення обсягів фінансування соціального забезпечення за рахунок коштів зведеного бюджету. Однак динаміка цього збільшення по роках є нестабільною. Проте динаміка питомої ваги видатків на соціальні потреби в загальній сумі видатків зведеного бюджету протягом 2016 – 2021 років була нестабільною, найнижчий показник спостерігався у 2021 році і становив 19,92%. В 2021 році було також найнижчим відношення фінансування видатків на соціальні цілі до ВВП (6,73%).

Таблиця 1

Динаміка видатків на соціальну сферу у видатках зведеного бюджету та ВВП в Україні (2016 – 2021 рр.)

Роки	Видатки зведеного бюджету, млн грн	ВВП, млн грн	Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення		
			всього, млн грн	питома вага в загальній сумі зведеного бюджету, %	Частка у ВВП, %
2016	835589,80	2383182,00	258330,70	30,92	10,84
2017	1056759,90	2982920,00	285761,20	27,04	9,58
2018	1250173,60	3558706,00	309363,60	24,75	8,69
2019	1370113,00	3974564,00	321786,70	23,49	8,09
2020	1595289,70	4194100,00	346719,50	21,73	8,26
2021	1844377,70	5459574,00	367346,60	19,92	6,73

Джерело: сформовано на основі [8]



Наведені дані (табл. 1) свідчать про те, що при послідовному збільшенні абсолютних розмірів зведеного бюджету, ВВП та видатків на соціальний захист по роках темпи збільшення розмірів видатків на соціальні цілі значно менші ніж темпи економічного зростання країни. Дана тенденція на наш погляд має такі пояснення. Загальний незадовільний економічний стан країни потребує коректного визначення пріоритетів. І важливим пріоритетом є фінансування тих напрямків, які забезпечать загальне економічне зростання, що дозволить в довгостроковій перспективі вийти на принципово інший рівень добробуту і соціального захисту населення. Тому в останні роки значна увага була присвячена глобальним інвестиційним проектам, таким як створення сучасної мережі автомобільних доріг («Велике будівництво»). Іншим поясненням є той факт, що при наявних темпах економічного зростання обмежені можливості по збільшенню розмірів соціальних виплат, як показала практика, не мають суттєвого впливу на вирішення основних проблем в суспільстві, перш за на вирішення такої проблеми як подолання бідності. В останні роки також значних фінансових ресурсів держави потребувало вирішення проблем пов'язаних з глобальною епідемією «Covid-19».

Результати економетричного аналізу, що був проведений Центром економічної стратегії, визначено, що для умов України найбільш оптимальним рівнем видатків є 37% по відношенню до обсягу ВВП. Таке відношення перевищує відповідні показники країн ЄС, що обумовлено нижчим рівнем добробуту українського населення і, відповідно, пропорційно більшими потребами в фінансуванні соціального забезпечення населення країни [9]. Слід врахувати, що розмір видатків на соціальне забезпечення, які відображаються у зведеному бюджеті країни, не відображає повною мірою реального обсягу бюджетного фінансування на ці потреби. Адже значна частина фінансування соціальних видатків, відповідно до стандартів бухгалтерського обліку, включена до інших видаткових статей бюджету. Це видатки на фінансування житлово-комунальних послуг, на освіту, на духовний і фізичний розвиток тощо [10, с. 52].

ПК «Соціальна громада» дає змогу забезпечувати прийом первинних документів від громадян для призначення соціальної допомоги, житлових субсидій, пільг у територіальних громадах за місцем проживання та передавати ці документи в електронному вигляді органам соціального захисту населення. З позиції Міністерства соціальної політики новий механізм забезпечує зручність для мешканців територіальних громадах, особливо віддалених від районних центрів, спрощує механізм взаємодії органів місцевого самоврядування та структурних підрозділів з питань соціального захисту населення районних державних адміністрацій [9].

Система надання соціальних послуг є складовою загальної системи соціального захисту та соціального забезпечення населення, яка ґрунтується на конституційних правах.



Система соціальних послуг є відносно новою та невеликою в порівнянні з іншими складовими системи соціального захисту та забезпечення (як наприклад, система пенсійного забезпечення, соціальних виплат, пільг тощо).

Існують певні законодавчі та технологічні проблеми в наданні соціальних послуг, а саме [10]:

1. Недосконала система управління (адміністрування) соціальних послуг. Відсутні механізми контролю та оцінки якості соціальних послуг, незалежного моніторингу, оцінки ефективності діяльності соціальних служб, не встановлено санкції за порушення стандартів та низьку якість наданих соціальних послуг. Надавачі не зацікавлені у зменшенні кількості клієнтів шляхом виведені осіб зі складних життєвих обставин (реабілітація) чи у недопущенні потрапляння соціальних груп в складі життєві обставини (профілактиці). Обмежена доступність до послуг та низька поінформованість громадян про соціальні послуги.

2. Неузгоджене законодавство, що регулює надання соціальних послуг в чотирьох умовних сферах:

- діти, сім'я, молодь – Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» та підзаконні акти ;

- пенсіонери, ветерани – Закони України «Про соціальні послуги», «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»;

- інваліди – Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні»;

- соціальні групи «ризик» (бездомні, звільнені з місць позбавлення волі, ВІЛ-інфіковані, тощо) – Закон України «Про основи соціального обліку бездомних громадян та безпритульних дітей» тощо.

3. Недосконале бюджетне планування та фінансування. Бюджетна система України функціонує за «прецедентним» принципом. Фінансуються установи, а не послуги система фінансування жодним чином не змінена. Проблемним є визначення мінімального (гарантованого) пакету соціальних послуг та джерела його фінансування. Фінансування установ, як правило, забезпечує інтереси надавачів, а не отримувачів соціальних послуг. Стандарти соціальної послуги не враховуються при визначенні вартості соціальної послуги.

4. Недостатня кількість недержавних суб'єктів, що надають соціальні послуги. Відсутність ринку соціальних послуг, у зв'язку з відсутністю диверсифікації джерел закупівель соціальних послуг. Неefективність «передових» форм фінансування соціальних послуг, «соціальне замовлення» та «гроші ходять за клієнтом» тощо. Спостерігається зменшення кількості суб'єктів усіх форм власності, які надають соціальні послуги [10].

Тому, серед основних проблем у сфері фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню України, які вимагають негайного вирішення, можна виділити такі:



- розширення бази оподаткування, а це можливо зробити за рахунок як загального економічного розвитку країни, формування умов, які унеможливають ухилення від оподаткування;
- зменшення рівня участі держави у сфері фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню;
- створення державою економічних передумов для накопичення громадянами індивідуальних страхових резервів;
- підвищення рівня ефективності бюджетного управління фінансовими ресурсами, що наявні для цілей фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню.

Повномасштабне військове вторгнення РФ в Україну в 2022 році взагалі зупинило фінансування соціального забезпечення з державного бюджету, усі бюджетні кошти спрямовуються на потреби оборони. Однак наявна ситуація не зупинила фінансування соціального забезпечення, яке здійснюється переважно за рахунок коштів міжнародної поворотної та безповоротної фінансової допомоги. В цих екстремальних умовах збережені усі позитивні тенденції та методи роботи соціальних служб, система оперативно зреагувала на нові виклики, швидко розробляються і впроваджуються нові механізми для людей що втратили житло внаслідок збройної агресії, для ВПО. Крім того, активізувалась діяльність в сфері соціальної допомоги та фінансування цієї допомоги з боку бізнесу, громадських організацій, волонтерів, окремих громадян.

Позитивні та неординарні процеси в сфері фінансування соціальної допомоги, що відбуваються в Україні в 2022 році ще потребують проведення ґрунтовних досліджень після перемоги України у цій війні. Є надія, що позитивні та неординарні рішення в сфері фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню будуть збережені та розвинені в процесі повоєнної відбудови країни.

На майбутнє в Україні слід врахувати досвід економічно розвинених країн в сфері фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню в яких використовують чіткі критерії визначення тих категорій населення, які потребують соціальної допомоги. Основними джерелами фінансових надходжень до цільових фондів соціальної допомоги в цих країнах є: внески роботодавців та працівників; податкові надходження загальні або цільові; інвестиційні доходи; внески приватних коштів або страхові премії.

Перспективи розвитку системи фінансового забезпечення соціальної допомоги в Україні головною мірою залежать від перспектив розвитку економіки країни і мають враховувати досвід економічно розвинених країн, який, як зазначалось, передбачає зменшення участі держави в процесі фінансування соціальної допомоги, посилення адресності таких допомог, швидка адаптація норм законодавства до змін соціально-економічних умов, вдосконалення системи планування, виконання та оцінки реалізації соціальних програм.





Висновки. Результати проведеного дослідження свідчать про те, що в процесі вдосконалення фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню (яка на сьогодні перебуває в ситуації постійної дефіцитності) однією з визначальних проблем є посилення ролі держави в управлінні процесом переорієнтації джерел фінансування від бюджетної системи країни до альтернативних, недержавних джерел фінансування. Паралельно, важливим аспектом, який може підвищити ефективність використання уже наявних коштів є вдосконалення управління фондами фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню.

Багато дослідників акцентують свою увагу на принципі справедливості при розподілі коштів, що спрямовані на соціальну допомогу, однак не менш важливим аспектом є справедливість процесу залучення (вилучення) коштів від суб'єктів господарювання через податкові та інші механізми. Зростання загального добробуту населення розширить можливості громадян щодо самофінансування соціальної допомоги через накопичувальні механізми, що є поширеною практикою в розвинених країнах.

Перспективи подальших досліджень даної проблематики мають акцентувати свою увагу на питаннях формування цільових, відокремлених від загальних фондів соціального забезпечення фондів для фінансування потреб соціальної допомоги, на покращенні управління процесом залучення коштів для формування цих фондів, на диверсифікації джерел надходження коштів з акцентом на посиленню ролі в процесі фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню недержавних фондів. Такий підхід забезпечить покращення розміру та якості соціальної допомоги населенню а також адаптацію вітчизняної системи фінансового забезпечення соціальної допомоги населенню до стандартів ЄС.

Література:

1. Піскун К. Адресність соціальної допомоги як напрям покращення методики планування видатків соціального призначення. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2013. Вип. 1 (8). С. 212 - 221. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2013/13pkvvsp.pdf>
2. Пилипенко П.Д. Право соціального забезпечення України: навч. посіб. 3-тє вид., змін. і доп. Київ: Істина, 2012. 232 с.
3. Бюджетний кодекс України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
4. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>
5. Михальченко Г.Г., Грищенко Ю.О. Застосування світового досвіду для удосконалення шляхів фінансування системи соціального захисту в Україні. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка»*. 2014. № 8/1. С. 32 – 40.
6. Алексеєнко Л.М., Шулюк Б.С. Соціальні програми: прагматика формування та проблеми фінансування. *Фінанси України*. 2015. № 4. С. 96–105. URL : http://finukr.org.ua/docs/FU_15_04_096_uk.pdf
7. Павлюк К.В. Модернізація системи соціального захисту в контексті накопичення соціального капіталу в Україні. *Фінанси України*. 2012. № 6. С. 15 – 29.



8. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/expense/2021/> (дата звернення 27.12.2022)
9. Центр економічної стратегії. Яким є оптимальний масштаб державних видатків в Україні? (прес-реліз). Київ, 2015. URL: http://ces.org.ua/press_release_021115/.
10. Роледерс В.В., Кукель Г.С. Проблеми фінансування сфери соціального захисту населення в Україні та шляхи їх подолання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 10. С. 49 – 54.

References:

1. Piskun K. (2013). [Targeting of social assistance as a direction for improving the methodology of social expenditure planning]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava*, 1 (8). 212 – 221. Retrieved from <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2013/13pkvvsp.pdf> [in Ukrainian].
2. Pylypenko P.D. (2012). *Pravo sotsialnoho zabezpechennia Ukrainy [Law of social security of Ukraine]*. (3rd ed.). Kyiv: Istyna [in Ukrainian].
3. Biudzhetniyi kodeks Ukrainy [Budget Code of Ukraine: Law of Ukraine]. (2010). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*. Kyiv: Parlam. vyd-vo. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> [in Ukrainian].
4. Pro derzhavni sotsialni standarty ta derzhavni sotsialni harantii: Zakon Ukrainy [On state social standards and state social guarantees: Law of Ukraine]. (2000). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14> [in Ukrainian].
5. Mykhalchenko, H.H. & Hryshchenko, Yu.O. (2014). Zastosuvannia svitovoho dosvidu dlia udoskonalennia shliakhiv finansuvannia systemy sotsialnoho zakhystu v Ukraini [Application of world experience to improve ways of financing the social protection system in Ukraine]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriya «Ekononika»*, 8/1, 32 – 40 [in Ukrainian].
6. Alekseenko, L.M. & Shuliuk, B.S. (2015). Sotsialni prohramy: prahmatyka formuvannia ta problemy finansuvannia [Social programs: pragmatics of formation and financing problems]. *Finance of Ukraine*, 4. 96 – 105. Retrieved from http://finukr.org.ua/docs/FU_15_04_096_uk.pdf [in Ukrainian].
7. Pavliuk K.V. (2012). Modernizatsiia systemy sotsialnoho zakhystu v konteksti nakopychennia sotsialnoho kapitalu v Ukraini [Modernization of the social protection system in the context of accumulation of social capital in Ukraine]. *Finance of Ukraine*, 6. 15 – 29 [in Ukrainian].
8. Ofitsiyniy sait Ministerstva finansiv Ukrainy. [Official web-site Ministry of Finance of Ukraine]. *minfin.com.ua*. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/expense/2021/> [in Ukrainian].
9. Tsentr ekonomichnoi stratehii. Yakym ye optymalyi masshtab derzhavnykh vydatkiv v Ukraini? (pres-reliz) [Center for economic strategy. What is the optimal scale of government spending in Ukraine? (press release)]. (2015). Kyiv. Retrieved from http://ces.org.ua/press_release_021115/ [in Ukrainian].
10. Rolleders, V.V. & Kukel, H.S. (2019) Problemy finansuvannia sfery sotsialnoho zakhystu naselennia v Ukraini ta shliakhy yikh podolannia [Problems of financing the sphere of social protection of the population in Ukraine and ways to overcome them]. *Investytsiyyi: praktyka ta dosvid*, 10. 49 – 54 [in Ukrainian].

